

GEORGE LAKOFF

Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler

27 sayfalık görselleştirilmiş geniş özet

16 özgün bölüm gravürü · Gündelik örnekler

Ana fikirler · Eleştiriler · Akılda kalan sahneler

Özgün eserin yerini tutmayan açıklamalı okuma rehberi

OKUMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE

Bu rehberin pusulası

Serçe kuştur dediğimizde aklımıza hızla kanatlı küçük bir canlı gelir. Penguen de kuştur ama cevap vermek bir an daha sürer. Eğer bütün kuşlar aynı tanım kutusundaysa bu gecikme neden vardır? Lakoff kategorilerin merkezleri, kenarları ve şaşırtıcı yolları olduğunu söyler.

Bu kitap nasıl okunmalı?

Zihnin dünyayı cetvelle çizilmiş katı kutulara değil, beden deneyimi, tipik örnekler, benzerlik zincirleri ve kültürel modeller çevresinde esnek kategorilere ayırdığını gösteren büyük bilişsel dilbilim çalışması.

Kitap yüzlerce dilbilimsel ve deneysel örnekle klasik kategori görüşünü eleştirir. Rehber prototip, temel düzey, aile benzerliği, idealize bilişsel model, radyal kategori, bedenlenme ve Dyirbal örneğini açar; kültürel farkı keyfilik ya da biyolojik kader diye sunmaz.

Avustralya'daki Dyirbal dilinde bir sınıf kadınları, ateşi ve bazı tehlikeli şeyleri aynı gramer sınıfında buluşturur. Dışarıdan rastgele görünen liste, mit, deneyim ve çağrışım zincirleri izlendiğinde kendi yolunu gösterir. Kitabın adı bu zihinsel yolculuktan gelir.

KULLANIM ÖNERİSİ

Bir oturuşta bitirmek zorunda değilsiniz; her gravür bir sonraki durak için hafıza kancasıdır.

YOL HARİTASI

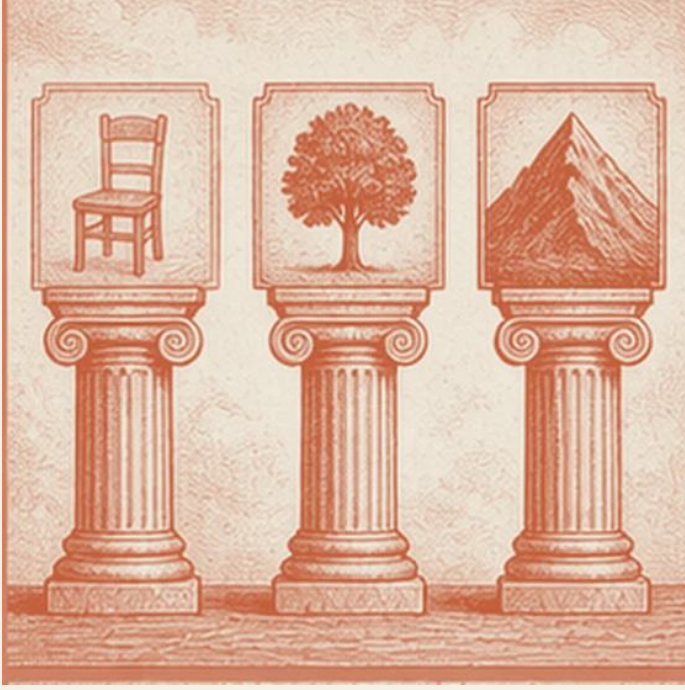
21 durakta kitabın bütünü

01	Bu kitap nasıl okunmalı?	12	Beden düşüncenin içindedir
02	Klasik kategori kutusu	13	Renkler dünyada hazır kutular mı?
03	Prototip etkisi	14	Öfke bir kap içindeki sıcaklık gibi
04	Temel düzey kategoriler	15	Nesnelcilik neden yetmiyor?
05	Aile benzerliği	16	Deneyimci gerçekçilik
06	Sınırlar dereceli olabilir	17	Kategori siyaseti
07	İdealize bilişsel modeller	18	Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer
08	Anne tek model değildir	19	Kitap hakkında süren tartışma
09	Metonimi: Parça bütünü çağırır	20	Bugüne taşınan üç soru
10	Radyal yapı	21	Bir cümlede kitabın özü
11	Dyirbal'in şaşırtıcı sınıfı		

BİRİNCİ KISIM · ESKİ GÖRÜŞ

02. DURAK

Klasik kategori kutusu

Klasik görüş bir kategori üyelerinin ortak zorunlu ve yeterli özelliklerle eşit biçimde içeri girdiğini varsayar. Bu fikir, okuru hazır hüküm vermekten alıkoyup mekanizmanın adımlarını tek tek izlemeye çağırır.

Üç kenarlı kapalı şekil üçgendir; tanım üyeliği kesin verir. Koşullardan yalnız biri değiştiğinde sonucun da değişebilmesi, burada kaderden değil ilişkiden söz edildiğini gösterir.

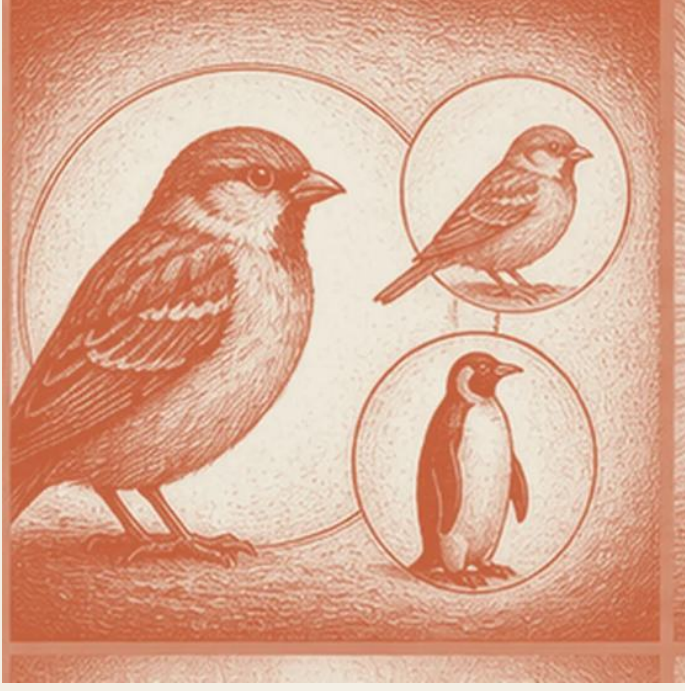
Matematikte güçlü olan bu model bütün gündelik kavramları aynı rahatlıkla açıklamaz. İnsan niyeti ile kurumsal sonuç aynı yönde olmayabilir; bölümün gerilimi çoğu zaman tam burada doğar.

Bir sınıflamada sınırın gerçekten tanımla mı yoksa alışkanlık ve örnekle mi kurulduğunu sormak gerekir. Bu fikir hazır reçete sunmaz; fakat kararın gizli varsayımını görünür kılarak seçenekleri dürüstçe tartmayı sağlar.

BİRİNCİ KISIM · MERKEZ

03. DURAK

Prototip etkisi

Bazı kategori üyeleri diğerlerinden daha tipik görünür ve insanlar onları daha hızlı tanır, hatırlar ve örnek verir. Yazarın temel hamlesi, alışılmış açıklamanın arkasında çalışan görünmez ilişkiyi ortaya çıkarmaktır.

Kuş denince serçe önce, devekuşu sonra akla gelir; ikisi de biyolojik olarak kuştur. Örneğin gücü süslü olmasından değil, kavramın hangi adımda gerçeğe dokunduğunu göstermesinden gelir.

Tipiklik resmî üyelikle aynı şey değildir. Bu sınırı korumak fikri zayıflatmaz; onu her kapıyı açan sahte bir anahtar olmaktan kurtarır.

Birini 'tipik değil' diye dışlarken kuralı mı yoksa zihinsel merkeze uzaklığı mı kullandığımızı ayırmak gerekir. Bugünkü karşılığı bulmanın en sade yolu, 'başka türlü olsaydı ne değişirdi?' sorusunu gerçek bir olaya uygulamaktır.

Bölümün görünmeyen ikinci katında, “Prototip etkisi” ile Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

BİRİNCİ KISIM · GÜNLÜK ÖLÇEK

04. DURAK

Temel düzey kategoriler

İnsanlar dünyayı en rahat çok genel veya çok özel düzeyde değil, ortak biçim ve eylemin birleştiği temel düzeyde kavrar. Bölümün asıl sorusu, görünen sonuçtan önce hangi koşulların kurulmuş olduğudur.

Çocuk 'mobilya' ya da 'İskandinav yemek sandalyesi'nden önce 'sandalye' der ve onunla ne yapılacağını bilir. Örneğin gücü süslü olmasından değil, kavramın hangi adımda gerçeğe dokunduğunu göstermesinden gelir.

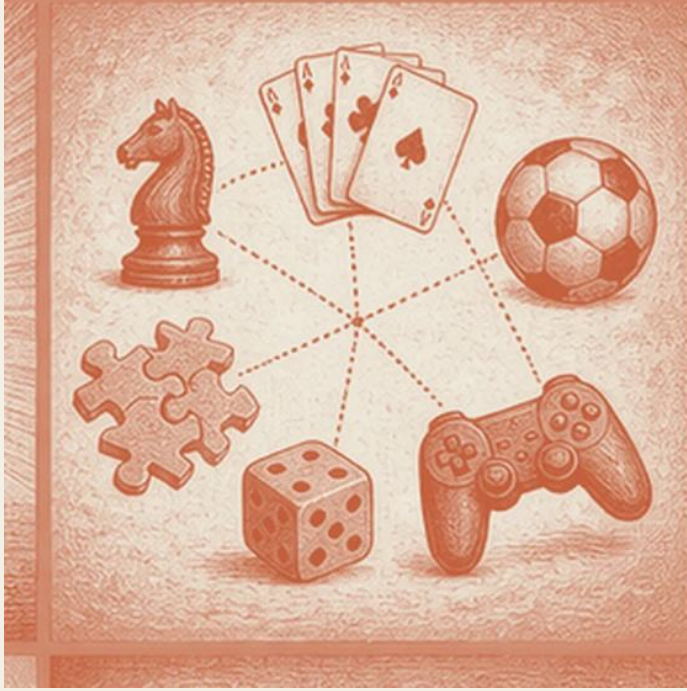
Temel düzey uzmanlık ve kültüre göre değişebilir. Yazarın güçlü tonu, olasılık ve bağlam payını yok etmez; gerçek hayat iki uç arasında birçok ara renk taşır.

Bir açıklamada dinleyicinin deneyimine en doğal gelen ölçeği seçmek gerekir. Bugün aynı ilişkiyi ararken önce görünen sonucu değil, sonucu normalleştiren kuralı ve teşviki bulmak gerekir.

İKİNCİ KISIM · BAĞ

05. DURAK

Aile benzerliği

Kategori üyeleri tek ortak öz yerine üst üste binen benzerlik ağlarıyla birbirine bağlanabilir. Yazarın itirazı kişilere değil, kişilerin davranışını anlaşılır kılan yerleşmiş açıklama biçiminedir.

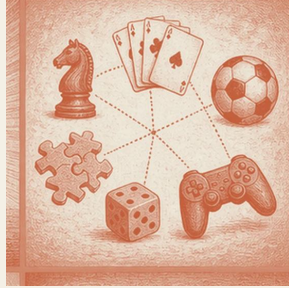
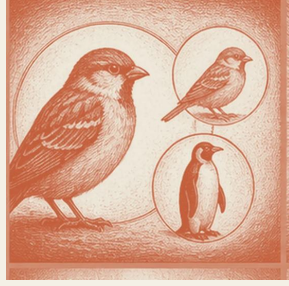
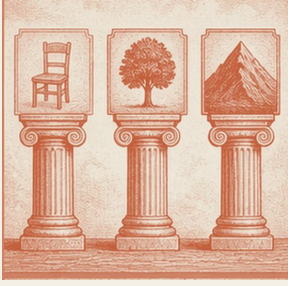
Satranç, saklambaç ve futbolun hepsinde aynı özellik yoktur ama çeşitli yollarla oyun ailesine bağlanırlar. Aynı sahneye başka bir kişinin gözünden bakmak, açıklamanın sakladığı güç ve maliyet farkını ortaya çıkarabilir.

Aile benzerliği her şeyi her şeye bağlama izni değildir. Açıklama olasılığı gösterir, kaçınılmaz kader ilan etmez; koşullar değişince sonuç da değişebilir.

Benzerlik zincirinin hangi adımda koptuğunu ve hangi kullanımın merkezi olduğunu göstermek gerekir. Sosyal medyadaki kesin hüküm karşısında hangi kanıtın eksik olduğunu sormak, acele genellemeyi durdurabilir.

OKUMA EŞİĞİ 1 / 3

İlk bağlantılar artık görünür

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Klasik kategori kutusu
- Prototip etkisi
- Temel düzey kategoriler
- Aile benzerliği

SIRADAKİ DÖRT DURAK

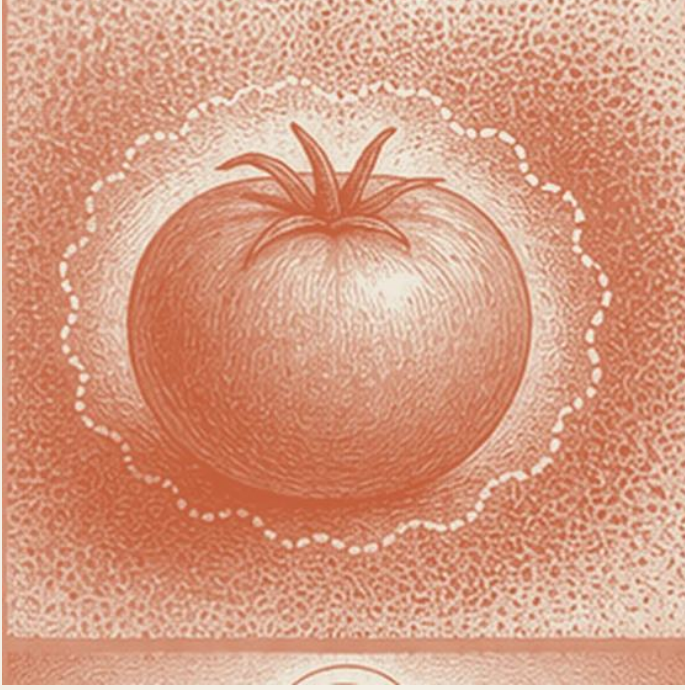
- Sınırlar dereceli olabilir
- İdealize bilişsel modeller
- Anne tek model değildir
- Metonimi: Parça bütünü çağırır

Bağlantı sorusu: “Klasik kategori kutusu” ile “Aile benzerliği” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Sınırlar dereceli olabilir” bu yolu nasıl değiştirebilir?

İKİNCİ KISIM · BULANIKLIK

06. DURAK

Sınırlar dereceli olabilir

Gündelik kategoriler bazı üyelerde açık, kenar örneklerde tartışmalı ve bağlama duyarlı olabilir. Yazarın temel hamlesi, alışılmış açıklamanın arkasında çalışan görünmez ilişkiyi ortaya çıkarmaktır.

Domates botanikte meyve, mutfakta sebze gibi işler. Bu sahne, yazarın soyut düşüncüyü neden sonuçları hissedilebilen gerçek bir ana bağladığını açıklar.

Bulanık sınır gerçek ayrımların hiç olmadığı anlamına gelmez. Kavram bazı olaylarda merkezde, bazılarında yalnız küçük bir etkidir; ölçüyü bağlam belirler.

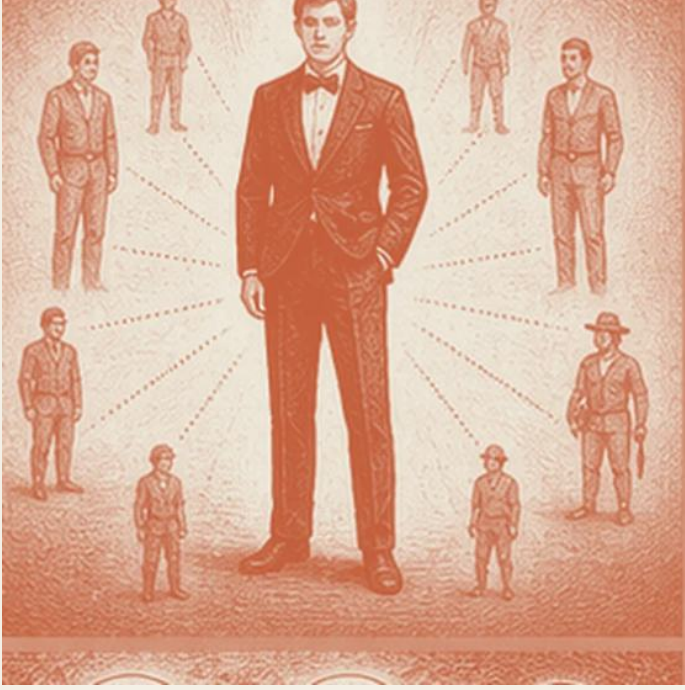
Tartışmada hangi amaç için sınıflandırma yapıldığını önce açık etmek gerekir. Bir iddia fazla rahatlatıcı geliyorsa onu yanlışlayabilecek sahneyi düşünmek, fikri daha sağlam kullanmayı sağlar.

İddianın sınırını denemek için, “Sınırlar dereceli olabilir” ile Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

İKİNCİ KISIM · ARKA PLAN

07. DURAK

İdealize bilişsel modeller

Kavramlar yalnız özellik listesine değil, dünyanın nasıl işlediğine dair basitleştirilmiş ortak senaryolara dayanır. Mesele sözcüğün tanımından çok, tanımın hangi eski alışkanlığı görmemizi sağladığıdır.

'Bekâr' tanımı evlenmemiş erkek olsa da küçük çocuk veya papağan için sözcüğü doğal kullanmayız. Olayı yaşayan kişi bütün düzeni görmese bile düzen onun seçeneklerini sessizce daraltır ya da genişletir.

Ortak model toplumdaki bütün hayat biçimlerini temsil etmeyebilir. Tek bir etkileyici örneğin bütün toplumlar ve dönemler adına konuşmasına izin vermemek gerekir.

Bir tanımın arkasındaki görünmez aile, iş ve zaman varsayımlarını bulmak gerekir. Küçük bir haftalık gözlem, fikrin gerçekten açıklayıcı mı yoksa yalnız kulağa etkileyici mi geldiğini gösterebilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM · RADYAL KATEGORİ

08. DURAK

Anne tek model değildir

Anne kavramı doğuran, büyüten, genetik bağ kuran ve evli eş gibi farklı modellerin merkez çevresinde birleşmesiyle çalışır. Bölümün asıl sorusu, görünen sonuçtan önce hangi koşulların kurulmuş olduğudur.

Evlat edinen anne bazı bağlamda merkezdedir, genetik test konuşulurken başka model öne çıkar. Örnek tek başına kanıt değildir; yine de iddianın hangi yönde sınanacağını gösteren sağlam bir büyüteçtir.

Model çoğulluğu gerçek kişilerin haklarını belirsiz bırakmamalıdır. Betimleme ile onay aynı şey değildir: Bir düzenin nasıl çalıştığını anlatmak onun doğru olduğunu söylemez.

Hangi bağın tartışılan bakım, hukuk veya sağlık amacı için önemli olduğunu açıkça belirtmek gerekir. Aynı ilişkiyi sıradan bir nesnenin üretiminde, kullanımında ve atığa dönüşmesinde izlemek şaşırtıcı bağlantılar açabilir.

Sahnedeki zamanı biraz yavaşlattığımızda, “Anne tek model değildir” ile Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

ÜÇÜNCÜ KISIM · KISA YOL

09. DURAK

Metonimi: Parça bütünü çağırır

Zihin bir kategori üyesini veya parçasını bütün alanı temsil eden hızlı referans noktası olarak kullanabilir. Yazar böylece tekil olayı daha geniş bir düzenin işareti olarak okumayı önerir.

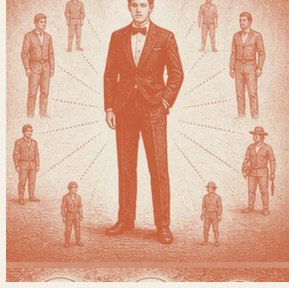
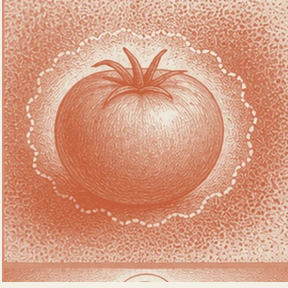
'Mutfak bugün izinli' dendiğinde oda değil mutfak çalışanları kastedilir. Sahneyi yavaşlatarak baktığımızda karar sandığımız şeyin öncesinde biriken birçok küçük etki fark edilir.

Kısa yol stereotipe dönüşüp görünmeyen insanları silebilir. Bu sınırı korumak fikri zayıflatmaz; onu her kapıyı açan sahte bir anahtar olmaktan kurtarır.

Temsil eden örneğin kimleri dışarıda bıraktığını ve sonuç üzerindeki etkisini kontrol etmek gerekir. Kavramı önce kendi davranışımızdaki küçük örnekte aramak, onu başkalarına yöneltile kolay suçlamadan kurtarır.

OKUMA EŞİĞİ 2 / 3

Ayrıntılardan büyük resme

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Sınırlar dereceli olabilir
- İdealize bilişsel modeller
- Anne tek model değildir
- Metonimi: Parça bütünü çağırır

SIRADAKİ DÖRT DURAK

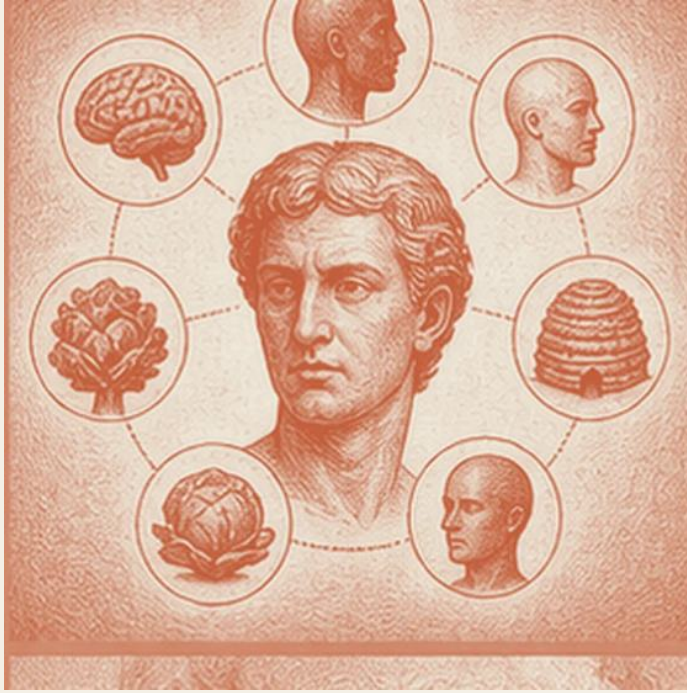
- Radyal yapı
- Dyirbal'in şaşırtıcı sınıfı
- Beden düşüncenin içindedir
- Renkler dünyada hazır kutular mı?

Bağlantı sorusu: “Sınırlar dereceli olabilir” ile “Metonimi: Parça bütünü çağırır” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Radyal yapı” bu yolu nasıl değiştirebilir?

ÜÇÜNCÜ KISIM · UZANTI

10. DURAK

Radyal yapı

Bir sözcüğün merkez anlamından mecaz, kültürel kural ve deneyimle bağlantılı yan anlamlar ışın gibi yayılabilir. Bu çerçeveye doğru kurulduğunda kitabın en çetin iddiası bile gündelik bir soruya dönüşür.

'Baş' beden parçasından kurumun başı, masanın başı ve işin başlangıcı anlamlarına uzanır. Aynı sahneye başka bir kişinin gözünden bakmak, açıklamanın sakladığı güç ve maliyet farkını ortaya çıkarabilir.

Her çok anlamlılık tek temiz haritayla açıklanamayabilir. Yazarın güçlü tonu, olasılık ve bağlam payını yok etmez; gerçek hayat iki uç arasında birçok ara renk taşır.

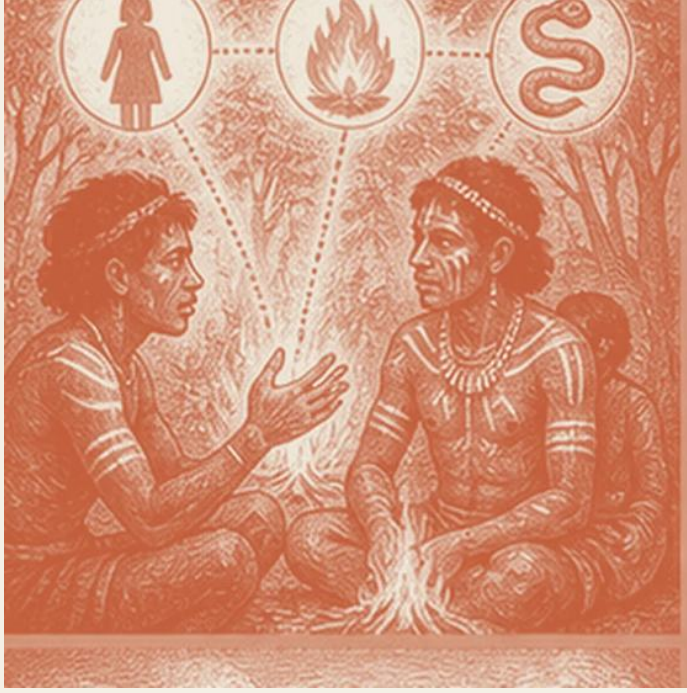
Yeni anlamı merkeze bağlayan deneyim veya kullanım zincirini somut örnekle göstermek gerekir. Aynı ilişkiyi sıradan bir nesnenin üretiminde, kullanımında ve atığa dönüşmesinde izlemek şaşırtıcı bağlantılar açabilir.

Örneği tersinden düşündüğümüzde, "Radyal yapı" ile Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

DÖRDÜNCÜ KISIM · KÜLTÜR

11. DURAK

Dyirbal'in şaşırtıcı sınıfı

Kadınlar, ateş ve tehlikeli şeylerin aynı isim sınıfında bulunması rastgele değil mit, doğa bilgisi ve çağrışım zincirlerinin ürünüdür. Bu çerçeveye doğru kurulduğunda kitabın en çetin iddiası bile gündelik bir soruya dönüşür.

Güneş kadın atayla, güneş ateşle, ateş tehlikeyle ilişkilendirilerek sınıf genişler. Koşullardan yalnız biri değiştiğinde sonucun da değişebilmesi, burada kaderden değil ilişkiden söz edildiğini gösterir.

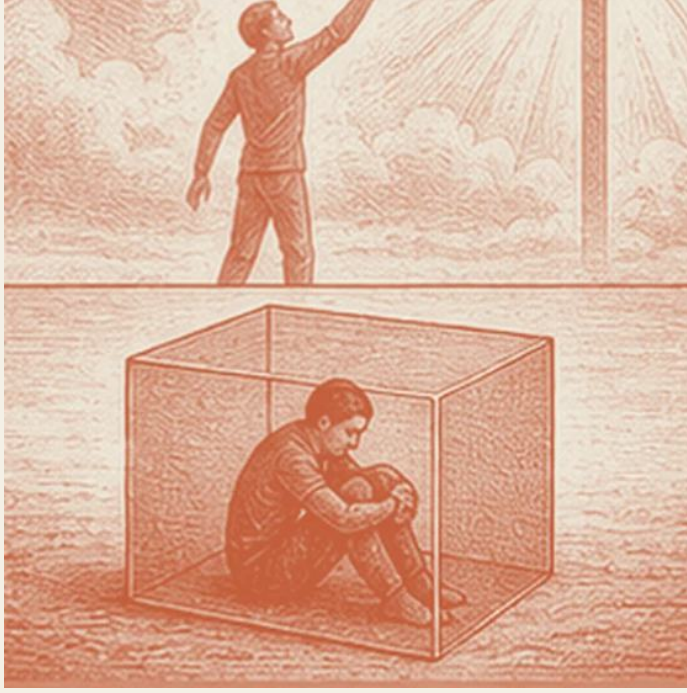
Dışarıdan kurulan açıklama yerel konuşurların değişen kullanımını aşırı düzenli gösterebilir. Yazarın görmediği deneyimler ve dışarıda bıraktığı kişiler, kavramın sınırını anlamak için ayrıca dinlenmelidir.

Yabancı bir sınıflamayı saçma bulmadan önce tarihsel bağlarını ve istisnalarını araştırmak gerekir. Küçük bir haftalık gözlem, fikrin gerçekten açıklayıcı mı yoksa yalnız kulağa etkileyici mi geldiğini gösterebilir.

DÖRDÜNCÜ KISIM · BEDENLENME

12. DURAK

Beden düşüncenin içindedir

Yukarı-aşağı, içeri-dışarı, denge ve yol gibi bedensel deneyim şemaları soyut kavramların kuruluşuna katılır. Yazarın itirazı kişilere değil, kişilerin davranışını anlaşılır kılan yerleşmiş açıklama biçimindedir.

Moral yükselir, fiyat düşer, tartışmanın içine gireriz; beden yönleri düşünceye taşınır. Bu olayın tersini hayal etmek, hangi ayrıntının zorunlu hangisinin değişebilir olduğunu anlamayı kolaylaştırır.

Bedensel temel kültür ve öğrenme farklarını yok etmez. İtirazın hedefi çoğu zaman ana soru değil, o soruya verilen cevabın gereğinden fazla genişletilmesidir.

Soyut bir sözün hangi hareket, mekân veya duyu deneyiminden güç aldığını bulmak gerekir. Küçük bir haftalık gözlem, fikrin gerçekten açıklayıcı mı yoksa yalnız kulağa etkileyici mi geldiğini gösterebilir.

Bu bağlantıyı bir adım daha izlediğimizde, “Beden düşüncenin içindedir” ile Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

DÖRDÜNCÜ KISIM · ALGI

13. DURAK

Renkler dünyada hazır kutular mı?

Renk kategorileri ışık fiziği, insan görme sistemi ve dilsel-kültürel ayrımların birlikte ürünüdür. Burada amaç tek bir neden ilan etmek değil, olayın hangi bağlantı üzerinden biçimlendiğini göstermektir.

Renk tayfı kesintisizdir ama diller onu farklı sayıda temel adla böler; bazı odak renkler yine ortaklaşır. Aynı kişileri başka kuralların içine koyduğumuzda davranışın değişmesi, açıklamanın nerede aranacağını gösterir.

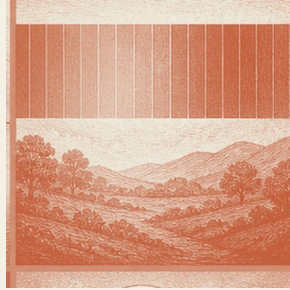
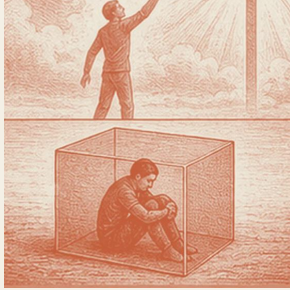
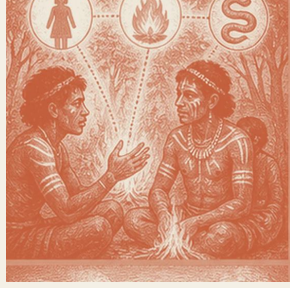
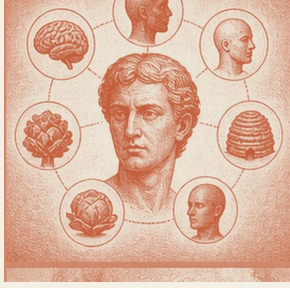
Ne tam evrenselcilik ne de sınırsız görecilik bütün veriyi açıklar. Benzetme akılda kalıcıdır fakat dünyanın tamamı değildir; nerede bittiğini bilmek dürüst okumanın parçasıdır.

Biyolojik kapasite ile öğrenilen sınırın aynı anda nasıl çalıştığını görmek gerekir. Geçmişteki örneği bugüne kopyalamak yerine, örneğin açtığı soruyu yeni araçlar içinde yeniden sınamak gerekir.

Büyük resmi yeniden kurduğumuzda, “Renkler dünyada hazır kutular mı?” ile Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

OKUMA EŞİĞİ 3 / 3

Son sorulara yaklaşıırken

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Radyal yapı
- Dyirbal'in şaşırtıcı sınıfı
- Beden düşüncenin içindedir
- Renkler dünyada hazır kutular mı?

SIRADAKİ DÖRT DURAK

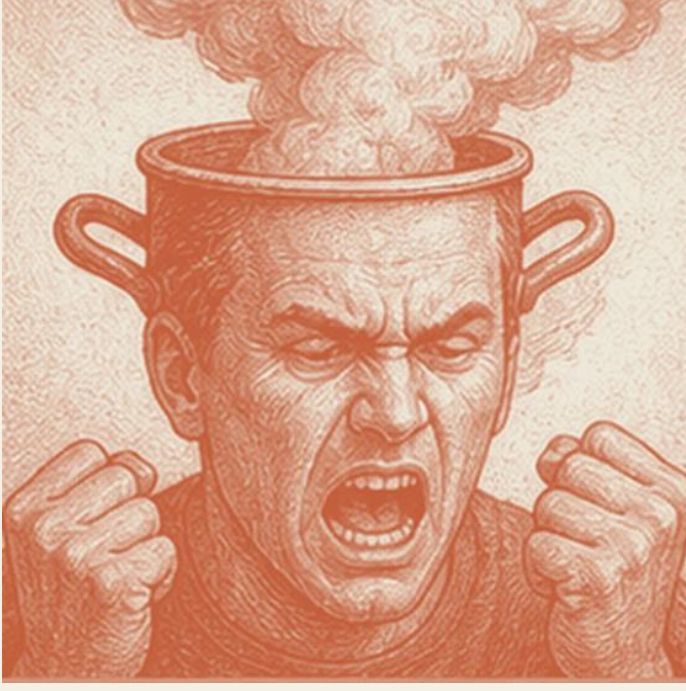
- Öfke bir kap içindeki sıcaklık gibi
- Nesnelcilik neden yetmiyor?
- Deneyimci gerçekçilik
- Kategori siyaseti

Bağlantı sorusu: “Radyal yapı” ile “Renkler dünyada hazır kutular mı?” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Öfke bir kap içindeki sıcaklık gibi” bu yolu nasıl değiştirebilir?

BEŞİNCİ KISIM · METAFOR

14. DURAK

Öfke bir kap içindeki sıcaklık gibi

Öfke hakkında kaynamak, patlamak ve dolmak gibi sözler bedensel sıcaklık deneyimiyle ortak bir bilişsel model kurar. Bu yüzden iddia bir sonuç cümlesi değil, örnekleri dikkatle okumak için kullanılan bir mercek gibi çalışır.

Kişi 'içim kaynadı' dediğinde duygu, basıncı artan kap senaryosuyla anlaşılır. Aynı sahneye başka bir kişinin gözünden bakmak, açıklamanın sakladığı güç ve maliyet farkını ortaya çıkarabilir.

Metafor gerçek fizyolojinin eksiksiz açıklaması değildir. Kitabın yazıldığı dönem ve seçtiği dil hesaba katılmadan yapılan okuma, güçlü kavramı kolayca dogmaya çevirebilir.

Kullandığımız duygu metaforunun hangi tepkiyi doğal ve hangisini görünmez yaptığını sormak gerekir. Küçük bir haftalık gözlem, fikrin gerçekten açıklayıcı mı yoksa yalnız kulağa etkileyici mi geldiğini gösterebilir.

BEŞİNCİ KISIM · FELSEFE

15. DURAK

Nesnelcilik neden yetmiyor?

Lakoff anlamı dünyadaki hazır özelliklerin zihindeki tarafsız aynası sayan nesnelciliğin kategori etkilerini açıklayamadığını savunur. Yazarın temel hamlesi, alışılmış açıklamanın arkasında çalışan görünmez ilişkiyi ortaya çıkarmaktır.

Aynı kıyı çizgisi haritada amaç ve ölçeğe göre farklı uzunluk kazanır. Sahnedeki şaşırtıcı sonuç tek bir kişinin niyetinden değil, küçük koşulların aynı yönde birleşmesinden doğar.

Dünya direnci ve doğruluk ölçütleri yalnız kavramsal seçim diye silinemez. Açıklama olasılığı gösterir, kaçınılmaz kader ilan etmez; koşullar değişince sonuç da değişebilir.

Modelin insan amaçlarına bağlı yönüyle dış kanıta hesap verme zorunluluğunu birlikte tutmak gerekir. Karar vermeden önce kısa vadeli kazanç ile uzun vadeli maliyeti ayırmak, bölümün merceğini hayata geçirir.

Aynı olaya başka bir kişinin gözünden bakıldığında, “Nesnelcilik neden yetmiyor?” ile Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

ALTINCI KISIM · ORTA YOL

16. DURAK

Deneyimci gerçekçilik

Bilgi ne dünyadan bağımsız çıplak ayna ne de keyfî icattır; bedenli varlıkların gerçek çevreyle etkileşiminde kurulur. Bu yüzden iddia bir sonuç cümlesi değil, örnekleri dikkatle okumak için kullanılan bir mercektir gibi çalışır.

Kapı kolu insan eli ve hareketi için anlamlı biçimdedir, yine de sertliği hayalimize göre değişmez. Sahnedeki şaşırtıcı sonuç tek bir kişinin niyetinden değil, küçük koşulların aynı yönde birleşmesinden doğar.

Bu orta yolun doğruluk ölçüsünü her durumda netleştirmek zordur. Tek bir etkileyici örneğin bütün toplumlar ve dönemler adına konuşmasına izin vermemek gerekir.

Bir kavramı beden, amaç, kültür ve dış sonuç üzerinden dört yönden sınamak gerekir. Bölümün bugüne bıraktığı görev, tek bir doğru cevap ezberlemek değil, yanlış kurulmuş soruyu fark etmektir.

ALTINCI KISIM · SONUÇ

17. DURAK

Kategori siyaseti

Kategoriler doğal ve tarafsız kutular gibi sunulduğunda kurumların kimi merkez, kimi kenar ve kimi anormal saydığı görünmez kalabilir. Bu yüzden iddia bir sonuç cümlesi değil, örnekleri dikkatle okumak için kullanılan bir mercek gibi çalışır.

İş ilanındaki 'ideal çalışan' kesintisiz zamanı olan belirli bir aile modelini merkeze alır. Sahneyi yavaşlatarak baktığımızda karar sandığımız şeyin öncesinde biriken birçok küçük etki fark edilir.

Her kategori baskı değildir; ortak karar ve bilim için sınıflama gerekir. Kitabın yazıldığı dönem ve seçtiği dil hesaba katılmadan yapılan okuma, güçlü kavramı kolayca dogmaya çevirebilir.

Sınıfın amacını, kenar vakalarını ve itiraz halinde değişme yolunu açık tutmak gerekir. Kavramı önce kendi davranışımızdaki küçük örnekte aramak, onu başkalarına yöneltilebilir kolay suçlamadan kurtarır.

Kavramı gerçek bir karara uyguladığımızda, "Kategori siyaseti" ile Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

SON DURAKLAR · SINIR**18. DURAK****Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer**

Lakoff 'kategoriler uydurmadır, gerçek dünya yoktur' demez. Kategoriler bedene, algıya ve gerçek çevreye dayanır; fakat tek zorunlu sınır halinde hazır bulunmaz, amaç ve kültürel modellerle biçimlenir.

Balina gündelik görünüşte balığa benzer ama biyolojik sınıflamada memelidir. Gündelik prototip ile bilimsel amaca göre kurulmuş akrabalık kategorisi farklı iş yapar; biri diğerini keyfî yapmaz.

Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler için doğru okuma, güçlü cümleyi tek başına taşımak yerine onu destekleyen örneği ve sınırını da birlikte hatırlamaktır.

SON DURAKLAR · TARTIŞMA**19. DURAK****Kitap hakkında süren tartışma**

Kitap bilişsel dilbilim, psikoloji, antropoloji ve zihin felsefesinde prototip ve bedenlenmiş biliş yaklaşımını güçlü biçimde birleştirdi; kategori tartışmasının klasik kaynaklarından oldu.

Geniş örneklerin tek büyük deneyimci kurama fazla rahat bağlandığı, kültürler arası kanıtların seçmeci olabildiği, sinirsel mekanizmaların ilk baskıda sınırlı kaldığı ve nesnelcilik karşıtlığının bazen fazla geniş çizildiği eleştirildi.

Bir esere yöneltilen ciddi itiraz, onu otomatik olarak değersizleştirmez. Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler bugün hâlâ okunuyorsa bunun nedeni yalnız verdiği cevaplar değil, itirazların bile çevresinde dönmeye devam ettiği güçlü sorulardır.

SON DURAKLAR · BUGÜN**20. DURAK****Bugüne taşınan üç soru**

Bu kategorinin merkezi örneği kim? Kenar üyeyi hangi amaçla dışlıyoruz? Sınıf bedensel deneyim, kültürel hikâye ve gerçek sonuçla nasıl kuruluyor?

Bugün kullandığınız bir kategori seçin: iyi çalışan, aile, sağlıklı yemek gibi. İlk akla gelen örneği, iki kenar vakayı ve gizli arka plan varsayımını yazın.

Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler bu soruların hemen cevaplanmasını beklemez. İyi kitap bazen yeni bir bilgi vermekten önce, doğal sandığımız bir duruma başka gözle bakmayı öğretir.

SON DURAKLAR · ÖZ**21. DURAK****Bir cümlede kitabın özü**

Zihin dünyayı katı tanım kutularıyla değil, beden deneyimine dayanan prototipler, modeller ve benzerlik yollarıyla düzenler; bu yüzden kategoriler hem gerçektir hem de değişebilir insan yapılarıdır.

Akılda tutulacak son görüntü, yanık turuncu, kobalt ve zümrüt tonlarında merkezde bir serçeden yayılan halkaların penguen, ateş, kadın silueti, renk tayfı ve beden hareketlerine bağlandığı canlı bir kategori haritasıdır. Bu görüntü ayrıntıların yerini tutmaz; ana soruya geri dönmek için bir işaret levhasıdır.

Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler adlı özgün eseri okumak, burada sadeleştirilen yolun ritmini, kanıtlarını ve yazarın kendi sesini görmenin tek yoludur. Bu rehber kapıyı kapatmak için değil, ardındaki odanın neden ilginç olduğunu göstermek için hazırlandı.

KAYNAKLAR VE KAPSAM

Neye dayandık, nerede durduk?

- [1] University of Chicago Press - Women, Fire, and Dangerous Things
[2] George Lakoff - Women, Fire, and Dangerous Things

TELİF VE SORUMLULUK NOTU

Bu çalışma eğitim ve araştırma amacıyla hazırlanmış özgün bir özet ve yorum rehberidir. Kitabın cümlelerini yeniden üretmez ve özgün eserin yerini tutmaz. Sağlık ve psikoloji başlıkları genel bilgi verir; tanı, tedavi veya kişiye özel profesyonel öneri değildir.

SON CÜMLE

Kadınlar, Ateş ve Tehlikeli Şeyler adlı özgün eseri okumak, burada sadeleştirilen yolun ritmini, kanıtlarını ve yazarın kendi sesini görmenin tek yoludur. Bu rehber kapıyı kapatmak için değil, ardındaki odanın neden ilginç olduğunu göstermek için hazırlandı.